

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kovačič

Zaposlovanje mladih v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kovačič

Mentorica: doc. dr. Alojzija Židan

Zaposlovanje mladih v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

FANTU ŽIGI, ki mi je tekom študija nudil vso podporo v dobrih in slabih trenutkih, ter vame brezpogojno zaupal. S teboj mi je uspelo.

MAMI DIANI IN OČETU FERDU, ki sta mi s svojim trdom omogočila študij, mi stala ob strani, ter me usmerila na pravo življenjsko pot.

SESTRI URŠKI, ki me je spodbujala na vsakem koraku in bodrila s pravimi nasveti. Hvala, ker si utrla pot, po kateri ti sledim.

MENTORICI DOC. DR. ALOJZIJI ŽIDAN, za vse strokovne nasvete in prijaznost tekom izdelave diplomskega dela.

Zaposlovanje mladih v Sloveniji

Na zaposljivost mladih vplivajo številni dejavniki. Odvisna je od strukturnih, institucionalnih ter individualnih dejavnikov. Sodobni življenjski poteki mladine so drugačni kot nekoč. Trg dela je postal prožnejši, kot je bil včasih, stabilnost na področju delovnih razmer je manjša in posledično je načrtovanje kariere za mlade nepredvidljivo. Že dokaj razvita industrializacija proti koncu 19. Stoletja je sferi dela prinesla mnoge posledice – več možnosti za delo. Postindustrializacija pa s svojimi procesi globalizacije, ki se tesno povezuje z vedno bolj napredno tehnologijo, občutno vpliva na reduciranje delovnih mest. To se dandanes kaže v visokih stopnjah mladinske brezposelnosti mnogih držav članic Evropske unije. S primerjalno metodo stopenj mladinske brezposelnosti vseh držav članic Evropske unije lahko ugotovimo, kakšen je položaj Slovenije. Ta v razponu od 2004 do 2012 ni kritičen, če to primerjamo z državami EU, pa vendarle je za naše razmere ter obdobje gospodarske krize dokaj velik družben problem. Evropska unija ter z njo tudi Slovenija stremita k različnim ukrepom na področju izboljšanja mladinske brezposelnosti. Vsak ukrep v politiki zaposlovanja zahteva svoj čas in je usmerjen k čim boljšemu izidu.

Ključne besede: brezposelnost, mladina, Evropa, Slovenija.

Employment of the youth in Slovenia

There are several factors that affect the employability of the youth. This depends on structural, institutional and individual factors. The modern course of life of the youth has changed in contrast to the past. The labour market has become more flexible, stability of work conditions has decreased and, consequently, career planning has become uncertain for the youth. The relatively highly developed industrialization at the turn of the 20th century resulted in many changes in the sphere of employment, among which improved work opportunities. However, the post-industrial period and its globalization processes, which is closely connected to continuous improvement of technology, has had a significant impact on the reduction of jobs. This is evident today in the high rate of unemployment among the youth in many Member States of the European Union. By comparing and contrasting the youth unemployment rates in all the Member States of the European Union, the situation in Slovenia may be deduced. In the period of 2004 to 2012, this was not critical in comparison to the EU MS but still presented a relatively large social issue in terms of the national situation and taking into account the period of economic turmoil. The European Union, and with it Slovenia, has placed significant efforts in various measures to tackle youth unemployment. Any employment policy measure requires time and is aimed at maximizing outcomes.

Key words: unemployment, the youth, Europe, Slovenia.

KAZALO

1 UVOD	6
2 KAJ JE ZAPOS LJIVOST?	7
3 SODOBNI ŽIV LJENSKI POTEKI – PLURALIZEM.....	8
4 VPLIVAJOČI DEJAVNIKI PRI PREHODIH MLADIH V ZAPOS LITVE.....	9
4.1 STRUKTURNI DEJAVNIKI.....	9
4.1.1 VPLIV STRUKTURNIH DEJAVNIKOV NA ZAPOSLOVANJE MLADIH V SLOVENIJI	10
4.2 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI.....	11
4.2.1 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI: POVEZANOST DELODAJALCEV S SISTEMOM IZOBRAŽEVANJA TER USPOSABLJANJA	12
4.2.2 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI V EVROPI IN SLOVENIJI.....	12
4.3 INDIVIDUALNI DEJAVNIKI.....	13
4.3.1 INDIVIDUALNI DEJAVNIKI V EVROPI IN SLOVENIJI.....	13
5 INDUSTRIALIZACIJA KOT VPLIV NA ZAPOSLOVANJE.....	15
6 GLOBALIZACIJA V INFORMACIJSKI DOBI KOT PROBLEM ZAPOSLOVANJA	16
7 MLADI IN IZOBRAZBA V EVROPI.....	17
8 PROBLEMI ZAPOS LITVE MLADIH V EVROPI TER REŠITEV.....	19
9 SMERNICE IZVAJANJA UKREPOV AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA – STRATEGIJA EVROPA 2020 – CILJI NA PODROČJU TRGA DELA	22
10 SLOVENIJA: NAČRTOVANJE IZVAJANJA UKREPOV NA PODROČJU AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA MLADIH V LETIH 2013/2014	23
11 MLADI IN ZAPOS LITEV: PRIMERJAVA SLOVENIJE IN DRUGIH DRŽAV EVROPSKE UNIJE.....	24
12 EMPIRIČNI DEL	26
13 REZULTATI RAZISKAVE	32
14 ZAKLJUČEK	34
15 LITERATURA	36

1 UVOD

Zaposlovanje mladih v Evropski uniji se občuti kot eden izmed večjih problemov. Mladi so socialno ogrožena družbena skupina. Žal se zadnje čase s tovrstnimi družbenimi pojavi vedno bolj srečujemo tudi v Sloveniji. Mladina se je v današnjih časih znašla v težki preizkušnji, ker je situacijo dodatno otežila še gospodarska kriza. V diplomskem delu se bom v teoretičnem delu sprva osredotočila na splošen pomen zaposljivosti ter ugotavljala, kako neugodni učinki nezaposlenosti mladine vplivajo na njihove življenjske poteke. Osredotočila se bom na dejavnike, ki vplivajo na prehod mladih v zaposlitve. V nadaljevanju diplomskega dela bom izpostavila pomen ter pomembne vplive industrializacije ter globalizacije na današnji trg dela.

V povezavi z mladinsko brezposelnostjo bom predstavila položaj držav Evropske unije skozi čas ter nanizala obstoječe ukrepe politike zaposlovanja.

Svoj empirični del bom namenila primerjanju stopenj mladinske brezposelnosti evropskih držav od leta 2004 do leta 2012. Da bom prišla do še natančnejših izsledkov, bom podatke slovenske mladinske brezposelnosti primerjala vse od leta 1999 do 2012.

V diplomski nalogi bom s pomočjo deskriptivne metode, natančneje študije primarnih in sekundarnih študijskih virov, primerjalne metode ugotavljala, ali so stopnje mladinske brezposelnosti Slovenije v primerjavi z drugimi državami Evropske unije visoke. Za boljši časovni pregled stopenj mladinske brezposelnosti po državah, bom uporabila longitudinalni pristop ter s pomočjo študij dobrih praks v tujini ugotavljala, kje so glavni problem v primerjavi z drugimi državami Evropske Unije, ter poizkusila ugotoviti katera so področja in ukrepi, na katerih bi morala Slovenija graditi.

2 KAJ JE ZAPOS LJIVOST?

»Zaposljivost so vse tiste lastnosti delavca, ki ga mimo njegovih tehničnih kompetenc delajo primerne za delodajalca« (Buck in Burrick v Kramberger in drugi 2007, 13).

»Zaposljivost je, preprosto rečeno, sposobnost (kompetentnost) ljudi, da jim med delovno kariero in v novih razmerah – kjer je čedalje manj takšnih ugodnih, vseživljenjskih varnih zaposlitev, kakršnim smo bili priča še v bližnji preteklosti – uspe brez večjih težav pridobiti novo delo za lastno preživljanje« (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 13).

Na najbolj splošni ravni so izidi na trgu delovne sile rezultat usklajevanja ponudbe dela in razpoložljivega povpraševanja po delu. Pomenijo izid izbire delavcev glede priložnosti, ki so na trgu dela na razpolago v obliki prostih delovnih mest, ter ustreznega ovrednotenja usposobljenosti prosilcev za zaposlitev in značilnosti delovnih mest. Obseg in vrsta prostih delovnih mest sta tesno povezana s spremembami v gospodarski strukturi in s tehnološkim razvojem, medtem ko je ponudba kvalifikacij odvisna od organiziranosti izobraževalnega sistema v nekem okolju in njegovih povezav s sistemom zaposlovanja (Ivančič 2010, 23).

3 SODOBNI ŽIVLJENSKI POTEKI – PLURALIZEM

Način življenja mladih danes je drugačen kot je nekdaj bil. Spremembe na področju trga dela so v njihova življenja prinesla nestabilnost. Mladi posledično težje načrtujejo premike v svojih življenju, kot so: selitev na svoje, poroka, otroci itd.

Stabilnost v življenjskem poteku ni več takšna, kot je bila. Prišlo je do sprememb na področju delovnih razmer, možnosti na trgu dela, pogodb o zaposlitvi. Realizacija načrtovanja profesionalne kariere je nepredvidljiva. Na podlagi primerjalnih študij je razvidno, da so za starostni skupini 24–35 ter 55–64 značilne nestandardne oblike zaposlitve (Ule 2008, 41–42).

»Rahljajo se povezave med socialnimi prehodi in življenjskimi stanji.« To pomeni, da se v karieri posameznika zaposlitveni dogodki ne seštevajo v posameznikovo kariero. Pri posamezniku gre pri tem za njegov biografski opravek, ki zajema njegovo zgodovino delovanja. V življenju posameznika je to skupek izkušenj in izbor na njegovi karierni poti, kjer so poleg podatkov o zaporedju ter času zaposlitvenih statusov pomembni tudi procesi in vzroki (Ule 2008, 42).

Tak model biografskega delovanja povezuje strukture priložnosti, institucionalne ureditve in posameznikove odločitve. Upošteva tudi povezana življenja, na primer življenja družinskih članov, ko ta vplivajo na časovno zaporedje pomembnih življenjskih dogodkov posameznikovega življenjskega poteka. Seveda so postala razmerja med delom in življenjskim potekom bolj odvisna od nepredvidljive dinamike trga dela, zaradi katere so poklicne kariere in stabilne zaposlitve manj zanesljive (Ule 2008, 42).

»Dandanes lahko govorimo o epizodičnih vzorcih dela v smislu zaposlitve, ki so posledica prestrukturiranja podjetij ter zmanjšanja števila zaposlenih. Značilen je trend zniževanja stroškov na mnogih področjih, posledično se pojavljajo zgodnje upokojitve, oblike zaposlitev, ki so nestandardne, ter prožne podzaposlitve« (Ule 2008, 42).

4 VPLIVAJOČI DEJAVNIKI PRI PREHODIH MLADIH V ZAPOSLOTITVE

Poznamo tri dejavnike, ki vplivajo na hitrost prehoda mladih v zaposlitve in ki so ključni tudi pri njihovi brezposelnosti. Ti so strukturni, institucionalni ter individualni dejavniki. Pri strukturnih ter institucionalnih dejavnikih govorimo na makroravni, pri individualnih pa na mikroravni. Dejavniki se med seboj tudi prepletajo (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 50).

Problem mladih in njihove brezposelnosti lahko bolje razumemo s pomočjo naslednjih treh vplivajočih dejavnikov.

4.1 STRUKTURNI DEJAVNIKI

Ti so ekonomski in demografski. Demografski dejavniki, ki najbolj občutno vplivajo na hitrost v zaposlovanju mladih, so predvsem velikosti kohort mladih, ki so v prehodu med šolanjem in zaposlitvijo. V Evropi lahko na primer zaradi staranja aktivnega prebivalstva ter hkrati manjših generacij mladih pride celo do velike potrebe po slednjih. Ravno tako po njihovi izobrazbi. Spremenjene demografske strukture evropske populacije lahko močno vplivajo na večje potrebe po mladi delovni sili. Pri tem imajo močan vpliv ekonomski dejavniki. Takšna sprememba po potrebi delovne sile mladih bi morala biti podprta še s strukturo ter obsegom povpraševanja. Usklajena bi morala biti struktura priliva mladih in struktura aktualnega povpraševanja na trgu delovne sile. Strukturna neusklajenost (npr. izobrazbena) se na trgu delovne sile v času demografskih sprememb največkrat še zaostri. Tako se zopet pojavijo problemi. V določenih segmentih trga ustrezne delovne sile primanjkuje, drugod pa je le-te zopet preveč. Ko nastopi problem na ekonomskem področju, se to med vsemi družbenimi skupinami brezposelnih še najbolj pozna na mladih brezposelnih. Ti se namreč zaradi recesije ali stagnacije na ekonomskem področju še toliko bolj pogosto srečujejo z oteženim procesom zaposlitve takoj po šolanju. Poleg teh občutijo breme tega tisti mladi, ki delajo le začasno ali priložnostno (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 51).

Na hitrost prehodov mladih iz šolanja v zaposlitev močno vpliva delovanje nacionalnih trgov delovne sile, predvsem njihova fleksibilnost (ali togost) in odprtost oz. Zaprtost posameznih tržnih segmentov (poklicnih, pa tudi segmentov posameznih panog). Čakanje mladih na vstop na močno regulirane poklicne trge je

lahko dolgo in vključuje različne postopke (opravljanje pripravništva, različnih izpitov za pridobitev profesionalnih licenc in podobno), pa tudi dolgotrajno 'poskusno' opravljanje del po pogodbah, honorarno in začasno (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 53).

Mladi na toge in zaprte trge vstopajo počasneje in prehod je dokaj težak. Medtem ko so fleksibilni trgi bolj odprti, so zaposlitve mladih hitrejše. Mladina se pogosto srečuje s fleksibilnimi oblikami zaposlitev (občasna dela, dela za krajši čas, dela za določen čas itd.). Značilna fleksibilna oblika dela je tudi delo preko študentskega servisa (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 53–54).

4.1.1 VPLIV STRUKTURNIH DEJAVNIKOV NA ZAPOSLOVANJE MLADIH V SLOVENIJI

Tudi dokaj stabilna splošna ekonomska situacija ne pomeni vedno dobrih pogojev na področju zaposlovanja. Obstajajo namreč regionalni in lokalni trgi, ki so znani po nadpovprečni stopnji brezposelnosti. V Sloveniji to najdemo na območjih, kot so Maribor, Trbovlje, Murska Sobota ter Celje (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 51). Poleg tega, da je obseg povpraševanja zelo pomemben, je pri zaposlovanju mladih pomembna tudi njegova struktura. Izobrazbene zahteve so namreč vedno večje. Potreba po izobraženih je vedno večja, zato se v tem krogu zaposli tudi več ljudi kot poprej. Manjša količina zaposlovanja pa se pojavlja v bolj enostavnih poklicih. Stopnje brezposelnosti se z izobrazbo zmanjšujejo, kar je pri mladih še toliko bolj opazno kot pri starejših. Strukturni problem pri povpraševanju in pritoku na trg delovne sile pa se ne nanaša le na probleme v stopnjah izobrazbe, temveč tudi na vrsto izobrazbe (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 52).

Spomladi leta 2007 je Zavod RS za zaposlovanje na podlagi anket delodajalcev objavil, da imajo nemalo težav pri pridobitvi ustreznega delavca za obdelovanje kovin in v gradbeništvu. Problemi so se pojavili tudi pri iskanju ustreznih kandidatov, kot so: delavci v turizmu in gostinstvu, mehaniki in strojniki, delavci v zdravstvu, električarji, učitelji, vzgojitelji. 188 delodajalcev je tedaj na primer dejalo, da imajo velike težave pri zapolnjevanju delovnih mest zidarjev. Po pričanjih delodajalcev je primanjkovalo tudi varilcev, kuharjev, tesarjev, ključavničarjev, mizarjev, natakarjev, strojnih tehnikov, univ. dipl. inženirjev strojništva, oblikovalcev kovin. Mladi se

zaradi slabih delovnih razmer ter nizkih plač v mnogih od teh poklicev zanje ne odločajo pogosto.

Ravno tako se pojavi strukturno neskladje, ko trg dela nima moči, da bi absorbiral takšno število visoko kvalificiranih poklicev. To je razlog, da se ne le v Sloveniji, temveč v celotni Evropi izobraženi mladi pogosto odločijo za delo, za katerega so previsoko izobraženi, saj druge izbire ni (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 53).

4.2 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI

V institucionalno skupino štejemo dejavnike, povezane s strukturo in organizacijo izobraževalnega sistema (splošno, poklicno in strokovno izobraževanje), povezave med šolami in delodajalci ter institucionalizirane prehode iz šolanja v zaposlitev, kot so vajeništvo, opravljanje delovne prakse pri delodajalcih, pripravništvo, štipendije, ki jih ponujajo delodajalci, programi zaposlovanja za iskalce prve zaposlitve in podobno (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 55).

To, kakšen je posamičen nacionalni izobraževalni sistem, je odvisno od standardizacije ter diferenciacije. Standardizacija nacionalnega izobraževalnega sistema pove, v kolikšni meri so certificiranje, kurikulumi ter preverjanje standardizirani na določeni regionalni ali nacionalni ravni (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 55). Standardizacija je tista, ki daje spričevalom ter diplomam v nekem izobraževalnem sistemu enotno informacijo o socializacijsko-učnih izkušnjah, lastnostih posameznika ter poklicnih spretnostih kandidatov za zaposlitev glede na določeno stopnjo ter smer izobrazbe. V primeru nestandardiziranih procesov usposabljanja ter izobraževanja diplome in spričevala niso ustrezen kazalnik (Ivančič 2010, 27). Diferenciacija v nacionalnih izobraževalnih sistemih pa pomeni možnost prehoda in razmejevanje med splošnim in poklicnimi izobraževalnimi potmi (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 55). Ivančič (2010, 27–29), izpostavlja tri različne vrste diferenciacije. Prva je diferenciacija med ustanovami ter programi izobraževanja, ki so na isti ravni. Pri tem gre za razločevanje med poklicnimi ter akademskimi potmi. Pomembno vlogo pri tem igra tudi to, kakšne so na isti ravni izobraževanja možnosti prehajanja. Kot druga vrsta diferenciacije velja stopnja in način formalne diferenciacije, ko posameznik konča izobraževalni program. Ocenjevalna struktura je v različnih sistemih različno diferencirana. Pri zaključitvi izobraževalnega programa

je lahko ocenjen vsak posamezni predmet, lahko pa je zaključek označen le z uspešno in neuspešno. Diferenciacija tretje vrste so možnosti v vertikalnem prehajanju. Natančneje gre za to, kakšne možnosti ima posameznik v prehajanju med različnimi izobraževalnimi smermi ter potmi. Pomembno pa je tudi, kakšne so možnosti nadaljnjega izobraževanja v različnih programih izobraževanja.

4.2.1 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI: POVEZANOST DELODAJALCEV S SISTEMOM IZOBRAŽEVANJA TER USPOSABLJANJA

Pomembne so štiri ravni vpetosti delodajalcev.

1. Delodajalci so tisti, ki sami poskrbijo, da se posameznik poklicno usposobi (Švica, Nemčija, Avstrija).
2. Delodajalec ima moč oblikovanja ter vpliva na kvalifikacije ter kurikule (Nizozemska).
3. Delodajalec svoj kader pridobi v izobraževalnih sistemih (Japonska).
4. Delodajalčev direktni vpliv je izjemno majhen. Vseeno pa je poudarek na izobraževanju velik (Francija) (Ivančič 2010, 28–29).

4.2.2 INSTITUCIONALNI DEJAVNIKI V EVROPI IN SLOVENIJI

Države, ki imajo izobraževalne sisteme bolj usmerjene v poklicno specifične kvalifikacije sekundarnega in tudi postsekundarnega izobraževanja, bolj slovijo po dokaj hitrejšem prehodu v zaposlitve mladih. To so države, kot so Nemčija, Avstrija, Nizozemska, Danska itd. Države, katerih delodajalci bolj sodelujejo pri usposabljanju ter izobraževanju, so znane po nižjih stopnjah brezposelnosti mladih.

Zelo dobro akcijo pod imenom Youth Employment Task Force, kar v prevodu pomeni Delovna skupina za mladinsko brezposelnost, so si zamislili na Nizozemskem. To akcijo so si zamislili z namenom, da jo Evropi predstavijo ter hkrati spodbudijo, da še druge države podajo svojo izkušnjo in izmenjajo dobro prakso na področju zaposlovanja. Leta 2005 je v Haagu potekal nizozemski Peer Review, sodelovala pa je tudi Slovenija. Nizozemska triletna akcija Youth Employment Task Force si je prizadevala izboljšati mladinsko brezposelnost in tako spodbuditi na eni strani neaktivne in brezposelne ter na drugi strani delodajalce. Akcija je potekala na več nivojih, in sicer nacionalnem, lokalnem ter sektorskem nivoju (Trbanc v Kramberger 2007, 56).

Programov aktivne politike zaposlovanja posebej za mlade v samostojni Sloveniji nikoli ni bilo veliko. Leta 1991 so uvedli program subvencioniranega pripravništva, namenjen iskalcem prve zaposlitve, kjer je Zavod RS za zaposlovanje financiral delež pripravnikove plače. To je bilo obdobje, ko je bilo novo zaposlovanje izjemno omejeno. Leta 1993, ko je bilo še huje, so preko omenjenega ukrepa uspeli izvesti več kot 80 % prvih zaposlitev. Vedno manj se je ukrep uporabljal od sredine devetdesetih let dalje, po letu 2000 pa le še na regionalni ravni, tam, kjer so bile stopnje brezposelnosti največje. Mnogo mladih brezposelnih se vključuje v programe (delavnice), kjer jim je ponujena podpora pri iskanju zaposlitve ter načrtovanju kariere, v programe, ki jim omogočajo, da pridobijo dodatno znanje itd. (Trbanc v Kramberger 2007, 57).

4.3 INDIVIDUALNI DEJAVNIKI

Mladi se razlikujejo od starejše delovne sile. Mladim danes primanjkuje delovnih izkušenj, po drugi strani pa imajo znanje, ki je novejše. Delodajalcem mlajša delovna sila zaradi mnogih negativnih lastnosti, ki se jim pripisujejo, ne ustreza, in sicer gre za trditve, da so nestalni, neresni, nezreli, manj odgovorni. Te lastnosti izkazujejo tveganja. Po drugi strani pa jih pritegnejo zaradi dobrih lastnosti, ki so prilagodljivost, inovativnost, ne prevelika zahtevnost ipd. (Trbanc v Kramberger 2007, 57).

Mladi imajo izobrazbo, nimajo pa veliko delovnih izkušenj (razen recimo študentskega dela ali prakse, ko se šolajo), kar je njihova konkurenčna pomanjkljivost. Mladi so bolj v koraku s tehnološkimi novostmi. Spretni so pri uporabi računalnika, znajo več jezikov, so fleksibilnejši pri projektnem delu, delu v skupinah, spretni so pri komuniciranju itd. Mladi spretnosti prisvojijo skozi socializacijo, šolanje, srečujejo se z drugačnostmi, potujejo itd. (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 58).

4.3.1 INDIVIDUALNI DEJAVNIKI V EVROPI IN SLOVENIJI

Delovne izkušnje pri zaposlovanju imajo v različnih evropskih državah različen pomen. Pri tem pomembno vlogo igrajo povezave v sistemih med delovno ter izobraževalno sfero, pa tudi to, kako so nacionalni sistemi izobraževanja in usposabljanja strukturirani. Države, kjer se delodajalci ne vključujejo v oblikovanje izobraževalnega programa in je izobraževanje bolj splošno, so bolj znane po tem, da

se pri zaposlovanju zahtevajo izkušnje. V državah, kjer pa so delodajalci tradicionalno vključeni v formiranje programov delovnega usposabljanja za mlade ter je izobraževanje bolj strokovno in poklicno, pa so delodajalci mlade pripravljene zaposliti, ko ti končajo svoje šolanje.

Delovne izkušnje so bile pred tranzicijskim obdobjem enako ali celo bolj pomembne kot formalna izobrazba, v tranzicijskem obdobju pa je pridobila pomen izobrazba ter pričela veljati več kot delovne izkušnje (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 59).

5 INDUSTRIALIZACIJA KOT VPLIV NA ZAPOSLOVANJE

Velik premik, ki je botroval k svojim drastičnim spremembam na trgu dela je industrializacija. Družbena sprememba je prinesla velik preobrat v samem načinu dela. Ponudi se priložnost za delo.

Nastanek tržnega gospodarstva, tehnološki razvoj, socialne, ekonomske ter politične novitete so glavni razlogi za nastanek industrijske družbe. Tržno gospodarstvo je znano po svoji ciklični naravi, kar je pomemben dejavnik pri zaposlovanju v določenem času. Tržna gospodarstva so razvojni centri s periferijo, ki narašča. Na to sovplivajo vključeni trgi. Krizo zaposlovanja kreira tudi giblјivost finančnega kapitala. V igri je zasebna želja po čim večjem dobičku, kar ne gre skupaj z interesi politike. Zasebni stroški se minimalizirajo.

Industrializacija oziroma njene zgodnje etape so se sprva pojavile v Nemčiji, Angliji, Franciji. Višje etape industrializacije so se pojavile približno konec 19. stoletja. Ljudje so se množično preseljevali s periferij v centre. Nastajati so začele inovacije na področju organizacije. Ena izmed teh je bil fordizem, kar pomeni intenziviranje produktivnosti dela – delo ob mehaniziranih linijah množične proizvodnje, ki je rutinsko. Ta je iz ZDA prišel v Evropo – sprva v Nemčijo ter na Češko. Produktivnost delavcev je bila večja in to je za seboj potegnilo tudi večje dobičke na ta račun. V zgodnjih šestdesetih letih so v Sloveniji z neprevelikim uspehom to prvič poizkusili, vendar je do večjih uspehov na tem področju v Sloveniji prišlo v devetdesetih letih 20. stoletja. V prehodu iz prve v drugo polovico 20. stoletja je v bolj razvitih državah prišlo do tako imenovanega premika v zaposlovanju k storitvam. Pojavijo se namreč nove potrošne in proizvodne funkcije prostega in delovnega časa. To pa za seboj potegne možnosti za nova zaposlovanja v novih urbanih storitvah (Kramberger in drugi 2007, 16–18).

6 GLOBALIZACIJA V INFORMACIJSKI DOBI KOT PROBLEM

ZAPOSLOVANJA

Razvoj industrializacije gre dalje. Če je industrializacija nekdanj ustvarjala delovna mesta, jih postindustrializacija s procesi globalizacije prične krčiti.

Procesi, ki se pojavljajo v postindustrijskih družbah, so neugodni za področje zaposlovanja. Ti procesi so dirigirani s strani treh procesov, ki so med seboj povezani, hkrati pa v političnem in sistemskem smislu neusklajeni. Ti so:

širjenje novih tehnologij – organizacijska težnja k povečevanju produktivnosti in učinkovitosti z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami, ki postopno zamenjujejo vse starejše industrijske in storitvene platforme;

globalizacija – liberalizacijska težnja k odprti mednarodni menjavi blaga in storitev, ki jo generirajo multinacionalne organizacije najrazvitejših držav in ki potrebuje neovirano osvajanje novih trgov za uspešnejšo prodajo (preveč substitutsko naravnanih) izdelkov in storitev na njih; to seveda nujno krepi prisotnost številnih (novih) poslovnih storitev na vseh ravneh in v vseh prostorih pospešene globalne menjave: pestre oblike menedžmenta, informatike, finančnega posredništva, logistike, raziskav trga, marketinga, medijskega (in spletnega) oglaševanja in množičnega komuniciranja, medijskih študij, kulturnih študij itn.;

sistemska adaptacija družbenih podsistemov – protislovij polna ekonomska in politična usklajevanja globalnih, mednarodnih, državnih in lokalnih družb, njihovih institucij in njihovih regulacij, ki so z zgornjima dvema procesoma močno spodmaknjene iz svojih lastnih, navidezno stabilnih in historično legitimiranih leg in ustrojev, najkompaktneje vzpostavljenih znotraj meja nacionalnih držav (Kramberger v Kramberger 2007, 18–19).

Omenjene tri globalne spremembe občutno vplivajo na obstoječe družbene sisteme, natančneje na vedno večji socialno-razredni razcep med rutinskim in nerutinskim delom.

7 MLADI IN IZOBRAZBA V EVROPI

Izobrazba mladine v Evropi igra pomembno vlogo za nadaljen razvoj družbe. Spodbuja se dolgo izobraževanje in prišlo je do točke, ko si večina mladih želi doseči čimvišjo izobrazbo.

Šola je socializatorka. Slovenska demokratična šola ima nalogo, da vsakega posameznika pripravi na življenje, kjer je še kako pomemben prehod iz otroštva v odraslost (Židan 2007, 16).

Židanova šola v današnjih časih nenehnih družbenih sprememb opredeli kot pomembno svetovno institucijo ter pomemben socialni sistem. Naloga šole je, da skrbi za kakovostno izobraževanje mladine. Evropska šola s tem avtomatsko tudi slovenska mora poskrbeti, da v okviru izvedbe standarda družboslovnih vedenj nujno vključuje štiri izobraževalno edukativne stebre. Ti stebri, ki se med seboj prepletajo so: »Izobražujemo se zato, da bi: vedeli, znali kakovostno delati, znali kakovostno sobivati, znali kakovostno živeti«. Izobraževanje kot dobrina ima lahko pozitiven učinek pri socialni pravičnosti ter ohranitvi miru. »Mehka edukacija nalaga učiteljem družboslovja, da mlade vzgajajo že s svojo osebnostjo, s svojimi delovnimi vrednotami in s svojo produktivno, profesionalno delovno kulturo« (Židan 2009, 19). V času nekaj zadnjih deset let je delež mladih s srednješolsko izobrazbo močno narasel. Za primer lahko navedemo, da je bilo leta 2005 v povprečnem merilu 27 evropskih držav mladih od 20 do 24 let z vsaj srednješolsko izobrazbo 77,4 %. Povprečno gledano, je bilo hkrati v starostni skupini od 25 do 64 let 69,3 % takšnih z vsaj srednješolsko izobrazbo (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 40–41).

Slovenija je po deležu mladih z vsaj srednješolsko izobrazbo v primerjavi z drugimi državami članicami EU v vrhu, poleg Češke, Slovaške, Poljske. Če vzamemo pod drobnogled leto 2005, je po podatkih Eurostata imela Slovenija mladih od 20 do 24 let z vsaj srednješolsko izobrazbo 90,5 % (Eurostat v Kramberger in drugi 2007, 41).

Od začetka devetdesetih let so slovenske vlade dajale poudarek na izobrazbo mladih. Želeli so povečati izobrazbo delovne sile, poleg tega so se s tem želeli tudi izogniti brezposelnosti mladine. Posamezni mladi pa so si prizadevali za nadaljnjo čim boljše zaposlitev na trgu dela z daljšim izobraževanjem. Od devetdesetih let dalje se je ravno tako povečalo izobraževanje mladih na terciarni stopnji.

Natančneje, leta 1991 je bilo takšnih, ki so se odločili za nadaljnje izobraževanje na univerzitetnem ali visokošolskem dodiplomskem študiju, v starostni skupini od 19 do

23 let 18,1 %. V letu 2003 pa je bilo takšnih že kar 42,2 % (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 41).

8 PROBLEMI ZAPOSLOTITVE MLADIH V EVROPI TER REŠITEV

Vedno boljša mladina na področju izobraževanja, po zaključku svojega šolanja prične z iskanjem prve zaposlitve. Problem se pojavi, ko naletijo na večje prepreke. Zaposlitve pogosto ne najdejo hitro, saj je trg delovne sile prenasičen.

»Problem vse težavnejšega prehoda slovenske mladine v zaposlitve je povezan z vse šibkejšo absorpcijsko sposobnostjo slovenske države in njene ekonomije za učinkovito in uspešno integracijo vse bolj izobražene mladine v sfero dela« (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 11). Mladini je množično ponujena priložnost za izobraževanje na srednješolskih ter visokošolskih ustanovah, tu se izučijo in zaradi visoke izobrazbe seveda tudi sami merijo na višje delovne položaje. Slednjih primanjkuje, zato je situacija napeta. Težak prehod mladine v zaposlitve in na splošno celotna problematika brezposelnosti, so problemi Evrope. Kakšen je v državi prehod mladih v sfero dela, je odvisno od stopnje razvitosti poklicnega izobraževanja, od količine splošnega šolstva v njem. Odvisno pa je tudi od institucionalne regulacije ter podpore, ki spremljata sam prehod. Po močni tradiciji srednjega poklicnega usposabljanja so znane države, kot so Avstrija, Danska in Nemčija, ki so znane po močnem dualnem sistemu, in Finska, Nizozemska, Švedska, ki imajo močen šolski sistem. Po večjem deležu splošnega kot pa poklicnega šolstva so znane druge države na severu ter zahodu Evrope. V državah južne Evrope je značilna nižja raven izobraženosti. V zadnji skupini je poklicno šolstvo slabše razvito kot v prvih dveh skupinah. Torej problem na področju zaposljivosti mladih, prenizki stopnji ekonomske rasti, brezposelnosti ter pomanjkanja nižjih stopenj participacije v delu ni le problem Slovenije, temveč problem Evrope. Leta 2000 so si evropske države zadale lizbonske cilje, ki naj bi spremembe nizale v ekonomskem, okoljskem in socialnem smislu (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 12).

Mladina se po končanem šolanju dandanes le težka znajde v samem procesu iskanja prve zaposlitve, kar bi ji omogočalo lastno preživetje (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 13).

Šolskim ustanovam ter pedagogom je zato pogosto naročeno, da svoje šolarje, dijake ali študente, usmerijo, da osvojijo netehnične veščine. Z omenjenimi veščinami bi uspešno uskladili svoje pridobljeno znanje v šoli s sposobnostmi, katere potrebujejo v iskanju prve zaposlitve.

Mnenje delodajalcev o diplomantih, ki pridejo k njim na delo, je, da so zelo dobro podkovani v svojem poklicnem znanju. Manj so zadovoljni z njihovimi netehničnimi in nepoklicnimi sposobnostmi. Seveda pa je treba tudi veliko usposabljanja na praktični ravni, saj pri tem le učbeniško znanje ne služi dovolj. Če razmišljamo o rešitvah problema nezaposljivosti mladih, je rešitev možna na osebni ravni, kar pomeni, da bi se povečala sposobnost vsakega posameznika za prilagoditev na nove, drugačne okoliščine. Drugi ukrep reševanja pa je prilagajanje podsistemov, ki bi posamezniku pripomogli pri iskanju zaposlitve. Natančneje reševanje na podlagi prilagajanja podsistemov države izvedejo z reformami lastnih sistemov na področju socialnih zavarovanj, izobraževanja, usposabljanja. Na primer namesto da imamo ob brezposelnosti sklenjeno pasivno zavarovanje, se uvede drugačna oblika le-tega, in sicer se posamezniku z neko zavarovalnino zagotovi vir preživljanja (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 13).

Problem nezaposljivosti ne moremo kar takoj in v celoti pripisati posameznikom in lahko ga preučujemo tudi na sistemski ravni. Pri tem lahko omenimo preseljevanje na primer kmetijskih, avtomobilskih ali pa jeklarskih panog v dežele izven Evrope. Problem je torej širši, posledično težji za preučevanje.

Problem nezaposljivosti lahko razložimo tudi na makroekonomski ravni. Države v globalnem smislu med seboj tekmujejo, gospodarstva so produktivnejša. Možnosti za pridobitev dela, možnosti izobraževanja, standardi na osebni ravni so vedno manj vredni, medtem ko veljavo dobivajo tuje investicije, izvozna prodornost na mednarodni ravni ipd. (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 14).

Paradigma omenjene konkurenčnosti držav ima pozitiven vpliv na vloge držav v globalnem smislu razvoja, po drugi strani pa negativnega za zaposlovanje, saj se zadeve odvijajo v napačno smer. Žal v evropski uniji ne obstajajo institucije, ki bi ta problem lahko reševale. Obstajata pa evropska zaposlitvena strategija ter evropski socialni model, ki se zavzemata za bolj mehko in pa neobvezno povezovanje zaposlitvene in socialne politike na evropski ravni. S tega naslova nastajajo reforme, ki bi posameznika odvrnile od neaktivnosti. Torej, da bi si prizadeval za svojo delovno aktivnost. Država pa bi mu ponudila ustrezno sistemsko okolje. Socialne politike, zaposlovanje ter industrijski odnosi so v posameznih evropskih državah nacionalno ukoreninjene. Pot do poenotenja na evropski ravni je težka (Kramberger v Kramberger in drugi 2007, 14).

Če je mlad človek kot individualist na področju zaposlitvenega sistema uspešen na področju prevzemanja delovnih ter poklicnih vlog, potem to pomeni, da je lažje socialno in ekonomsko neodvisen. Posledično si lažje organizira nadaljnje načrtovanje življenja, družine, kariere, lahko se postavi na lastne noge in je neodvisen od svojih staršev. Daljša ali neuspešna pot mladih v zaposlitev pa pomeni problem pri vključevanju v sam sistem dela v sedanjosti in prihodnosti kot tudi negativen psihološki priokus za mladega človeka. Seveda pa to pomeni še tretjo negativno posledico, in sicer mlad človek je dlje časa socialno in ekonomsko odvisen od svoje družine ter družbe (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 38–39).

Kakšno je razmerje in usklajenost med tem, koliko mladih zaključijo šolanje, in tem, kolikšne so realne možnosti za zaposlitev na trgu dela, je odvisno od mnogih dejavnikov, med katerimi so še najbolj opazni dejavniki na makroekonomskem področju oz. strukturni dejavniki, poleg teh pa tudi ukrepi na institucionalni ravni (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 39).

V večini evropskih držav je stopnja brezposelnosti mladine desetletja od dva- pa do trikrat višja od stopenj brezposelnosti, ki so splošne. V državah Evropske unije se mlad človek kot dolgo brezposeln smatra od šestih mesecev dalje. V EU in posameznih državah so aktivne številne politike zaposlovanja za preprečevanje le-tega (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 39).

Zaradi visoke stopnje nezaposljivosti mladih so bili v Luksemburgu v letu 1999 s prvim stebrom zasnovani ukrepi zaposlovanja za izboljšanje zaposljivosti. Ti so državam članicam narekovali, naj v roku do štirih let slehernemu mlademu brez zaposlitve v obdobju prvih šestih mesecev zagotovijo možnosti delovne prakse, usposabljanja ali preusposabljanja, zaposlitve ipd. V letu 2005 je bila ta politika v Sloveniji znana kot Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2005. Ciljna skupina so bili tako mladi, ki so bili iskalci prve zaposlitve, in tisti, ki so bili brez te nad šest mesecev. Politika pa je delovala tudi v smislu vključevanja mladih v programe zaposlovanja ali zaposlitev, in sicer vseh mladih, ki so bili brezposelni nad dobo šestih mesecev (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 39).

9 SMERNICE IZVAJANJA UKREPOV AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA – STRATEGIJA EVROPA 2020 – CILJI NA PODROČJU TRGA DELA

Na ravni Evropske unije se izvajajo številni ukrepi, ki si prizadevajo k izboljšanju mladinske zaposljivosti.

Evropska komisija je kot naslednico Lizbonske strategije marca leta 2010 sprejela krovno strategijo za delovna mesta in rast. Imenuje se Evropa 2020 in njen poglobiten cilj je, da države članice EU reši iz gospodarske krize. Stremi k izvedbi dolgoročnih strukturnih reform ter k makroekonomski stabilnosti. Zastavljeni cilji so: vzdržnost javnih financ, izboljšanje na področju potenciala rasti, do leta 2020 ima zastavljenih tudi pet poglobitnih ciljev. Najpomembnejši cilji (če izpostavimo le tiste, ki se povezujejo s politiko zaposlovanja mladih), so:

- da bi dosegli 75-odstotno stopnjo zaposlenosti moških ter žensk med 20. in 64. letom; želijo si večjega deleža mladih, delavcev z nizko kvalifikacijo ter starejših in pa zakonitih priseljencev;
- izboljšati izobrazbo, kjer je cilj povečati delež ljudi, ki imajo terciarno ali temu enakovredno izobrazbo (vsaj 40 % mladih), ter hkrati zmanjšati stopnje osipnikov v šolah (pod 10 %) (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2011, 5).

V povezavi s cilji delovne aktivnosti so bile države članice primorane glede na svoje učinke gospodarske krize, demografskih trendov ter svojih izhodiščnih vrednosti določiti svoje nacionalne cilje, ki so bodisi nižji ali višji od povprečja Evropske unije. Slovenski nacionalni reformni program 2011–2012 kot za svoje cilje do leta 2020 (v povezavi z zaposlovanjem mladih) izpostavi:

- v populaciji od 20 do 64 let dvig stopnje aktivnosti na področju dela na 75 % vseh prebivalcev,
- cilj, da delež zgodnjih osipnikov ne bi prešel 5 %,
- cilj, da bo v starostni skupini od 30 do 34 let 40 % takšnih, ki bodo imeli izobrazbo terciarne stopnje (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2011, 6).

10 SLOVENIJA: NAČRTOVANJE IZVAJANJA UKREPOV NA PODROČJU AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA MLADIH V LETIH 2013/2014

V tem poglavju izpostavljam le del načrtovanih ukrepov APZ, in sicer za družbeno skupino mladih. Izpostavljen je nabor ukrepov.

»Smernice za izvajanje ukrepov APZ so strateški dokument, ki ga Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju: Vlada RS) po predhodnem posvetovanju s socialnimi partnerji sprejme za plansko obdobje na podlagi programa državnih razvojnih prioritet in investicij ter drugih strateških dokumentov Republike Slovenije« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013, 1).

Ukrep usposabljanje in izobraževanje – v šolskem letu 2013/2014 se za mlajše odrasle (od 15 do 25 let, brez zaposlitvenih izkušenj ter poklica) izvaja projektno učenje (PUM). V sklopu tega posameznik pridobi znanje ter izkušnje, ki jih bo lahko izkoristil v svojem nadaljnjem izobraževanju ter poklicni poti, pridobil pri izgrajevanju samopodobe ter se izpopolnil na področju delovanja v okolju (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013, 5).

Ukrep kreiranje delovnih mest – tu so mladi posebej izpostavljeni. Programi javnih del so tu najpomembnejša aktivnost. Čas gospodarske krize je še posebej neugoden za nove zaposlitve. Stik s trgom dela je pomemben, še posebej za ciljno skupino mladi brezposelni, kar je opredeljeno kot »prvi izziv« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2013, 6).

Drugi ukrepi so še nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta, spodbude za zaposlovanje in spodbujanje samozaposlovanja.

Skupine mladih v ukrepih ne omenjajo posebej, pa vendar le-ti niso izključeni.

11 MLADI IN ZAPOSLOSTEV: PRIMERJAVA SLOVENIJE IN DRUGIH DRŽAV EVROPSKE UNIJE

Ker je Slovenija država članica Evropske unije, jo je smiselno primerjati s svojimi sosednjimi državami. Stopnji brezposelnosti ter zaposlenosti sta osnovna kazalnika, kako aktivna je mladina.

Mnogi statistični podatki kažejo na to, da se mladinska brezposelnost po državah Evropske unije povečuje. Žal dobre ocene v šoli niso edini in glavni faktor za pridobitev nekega delovnega mesta (Youth unemployment 2013).

V 27 državah EU je bilo v drugem četrtletju leta 2006 mladih, ki so bili zaposleni, vsega skupaj v povprečni stopnji 36 %. Znotraj tega so države, ki so znane po visokemu deležu zaposlene mladine, na tradicionalni ravni. Te so Nizozemska z 66,2 %, Danska z 63,7 %, Avstrija z 52,3 %, Združeno kraljestvo z 52,2 % zaposlenih mladih od 15 do 24 let. Države članice z najnižjo stopnjo zaposlenih mladih pa so Madžarska z 21,2 %, Bolgarija s 23 %, Poljska s 23,5 % ter Litva s 23,9 % (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 42).

Tako izrazite razlike stopenj zaposlenosti mladih med državami članicami lahko pripišemo med drugim izobraževalnim sistemom na nacionalni ravni. Nekatere države veliko bolj poudarjajo splošno izobraževanje, kjer se mladi s trgom dela srečujejo šele po tem. Druge države pa spodbujajo bolj strokovno in pa poklicno izobraževanje, kjer se mladi že v tem procesu praktično usposobijo ter se tako hitreje vključijo v prve zaposlitve. Dokaj velika odstopanja v stopnji zaposljivosti mladih v enih in drugih državah se pojavljajo tudi zaradi fleksibilnosti ali nefleksibilnosti trga delovne sile. Študentje in dijaki prav pogosto opravljajo študentska dela, saj redne zaposlitve ne najdejo (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 39).

Stopnja zaposlenih mladih od 15 do 24 let je v Sloveniji le 35,3 %. Le-ta, grobo gledano, pada že od sredine devetdesetih let, odkar je mladih na terciarni stopnji šolanja vedno več (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 42).

Kljub temu da je bila v 27 državah članicah EU zaposljivost mladih od 15 do 24 let v mesecu januarju leta 2004 v povprečju višja (19,2 %) kot januarja 2007 (16,8 %), je le-ta še vedno visoka. Slednja je bila januarja 2007 od stopnje brezposelnosti več kot dvakrat višja v okviru celotne populacije (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 42–43).

V letu 2006 so bile države, ki so imele najnižje stopnje brezposelnosti mladine, Nizozemska s 6,6 %, Danska s 7,7 %, Irska z 8,6 %, Avstrija z 9,1 % in Litva z 9,8 %.

Večjih razlik med mladimi ženskami in moškimi ni. Države, za katere so za to obdobje značilne najvišje stopnje mladinske brezposelnosti, pa so bile: Grčija s 25,2 %, Francija z 22,3 %, Italija z 21,6 %, Švedska z 21,3 %, Belgija z 20,5 %, Poljska z 29,8 % in pa Slovaška s 26,6 %. Razlike v stopnji mladinske brezposelnosti so v tem primeru večje. Še posebej v Grčiji, kjer je bila brezposelnost žensk skorajda dvakrat višja od moške. Trg dela je za mlade veliko bolj krut, če to primerjamo s celotno populacijo. V Sloveniji je mladinska brezposelnost za 2,3-krat višja od celotne brezposelnosti. Mladinska brezposelnost na Nizozemskem je višja za 1,7-krat, v Luksemburgu za 3,4-krat, v Italiji za 3,2-krat ter Grčiji za 2,8-krat višja od splošne brezposelnosti. Obdobje prve polovice devetdesetih let je bilo v Sloveniji v znamenju najvišje stopnje brezposelnosti mladine. Nastopila je namreč gospodarska kriza, poleg tega pa se je pojavil tudi višek zaposlenih v podjetjih. Gospodarska kriza je bila leta 1993 najhujša, tedaj je bila stopnja brezposelnosti mladine 24,2 %. Stopnja brezposelnosti celotne populacije je bila tedaj 9,1 %. V drugi polovici devetdesetih let in dalje je splošna stopnja in stopnja brezposelnosti mladine upadala. Pojavile pa so se razlike med spoloma. Leta 2006 je bila stopnja mladinske brezposelnosti 13,9 %. Stopnja brezposelnosti je bila med mladimi ženskami dokaj visoka, in sicer 16,8%, med moškimi pa je bila 11,6 %. Razloge za tako velike razlike lahko najdemo v izobrazbi mladih žensk. Delodajalci so pogosto v strahu, saj se zavedajo, da je ženska lahko tudi dlje odsotna zaradi porodniške ali pa mora ostati doma, ker ji zbolijo otroci. Ženske pa so tudi bolj izobražene od mladih moških, je pa tudi res, da je po njihovi izobrazbi manj povpraševanja na trgu dela (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 43). Od sredine devetdesetih let je delež brezposelnosti mladih upadal. Dobršen vzrok za to je, da se je med brezposelnimi višal delež starejših brezposelnih. Med brezposelnimi je bila leta 2000 kar ena četrtnina mladih do 26 let. Za leto 2006 je znano, da je bilo teh 21,2 % (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 43–44). Delež tistih, ki so med prijavljenimi brezposelnimi iskali prvo zaposlitev, je bil od devetdesetih dalje vedno večji. Prehodi mladih iz šolskega sistema na trg dela je postajal vedno težji. Od leta 2000 do leta 2005 je delež iskalcev prve zaposlitve med prijavljenimi brezposelnimi narasel s 17,9 % na kar 24,3 %. Potem pa je v letu 2006 upadel na 22,3 % (Trbanc v Kramberger in drugi 2007, 44).

12 EMPIRIČNI DEL

Brezposelnost v Sloveniji velja za enega največjih družbenih problemov v tem času, znotraj njega pa je brezposelnost mladih svoj velik problem. Po zaključenem šolanju, bodisi da je to višja ali nižja izobrazba, se mnogi znajdejo v slepi ulici. Trg dela je prenasičen in se ne usmili nikogar. Poleg starejših brezposelnih in invalidov so tudi mladi tisti, ki jim pri zaposlovanju ni vse naklonjeno.

Do podatkov, ki jih bom v sledečem empiričnem delu obravnavala, bom dostopala preko spletne strani Eurostat. Eurostat je spletna stran, kjer so na razpolago statistični podatki za območje Evrope.

V empiričnem delu diplomskega dela bom s pomočjo več vrst raziskovalnih metod pridobila številne podatke, katere bom v nadaljevanju interpretirala. S pomočjo primerjalne metode, bom natančneje določila položaj mladinske brezposelnosti Slovenije. Torej, kje natanko se nahaja Slovenija v primerjavi z drugimi državami Evropske unije. Poleg tega bom v svojo raziskavo vključila še longitudinalni pristop, ter na ta način pridobila podatke o brezposelnosti mladine v različnih časovnih obdobjih.

Tabela 12.1: STOPNJE MLADINSKE BREZPOSELNOSTI GLEDE NA SPOL IN DRŽAVO OD 2004 DO 2012

DRŽAVA/ČAS	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Evropska unija (27 držav)	18,7	18,6	17,4	15,5	15,6	19,9	20,9	21,4	22,9
Belgija	17,5	21,5	20,5	18,8	18,0	21,9	22,4	18,7	19,8
Bolgarija				15,1	12,7	16,2	23,2	25,0	28,1
Češka republika	19,9	19,2	17,5	10,7	9,9	16,6	18,3	18,0	19,5
Danska	7,8	8,6	7,7	7,9	7,6	11,7	13,8	14,2	14,1
Nemčija (do 1990 nekdanji teritorij ZRN)	13,0	15,5	13,7	11,9	10,5	11,2	9,9	8,6	8,1
Estonija	23,5	15,9	12,0	10,0	12,0	27,5	32,9	22,3	20,9
Irska	8,3	8,6	8,6	9,1	12,7	27,5	27,5	29,1	30,4
Grčija	26,9	26,0	25,2	22,9	22,1	25,8	32,9	44,4	55,3
Španija	22,4	19,7	17,9	18,2	24,6	37,8	41,6	46,4	53,2
Francija	21,0	21,2	22,3	19,6	19,1	23,3	23,4	23,0	24,6
Italija	24,6	24,0	21,6	20,3	21,3	25,4	27,8	29,1	35,3
Ciper	8,7	13,9	10,0	10,2	9,0	13,8	16,7	22,4	27,8
Latvija	19,3	13,6	12,2	10,7	13,1	33,6	34,5	31,0	28,4
Litva	21,2	15,7	9,8	8,2	13,4	29,2	35,1	32,2	26,4
Luksemburg	16,9	13,7	16,2	15,2	17,9	17,2	14,2	16,8	18,8
Madžarska	14,4	19,4	19,1	18,0	19,9	26,5	26,6	26,1	28,1
Malta	18,3	16,8	17,5	14,5	12,2	14,4	13,0	13,8	14,2
Nizozemska	8,0	8,2	6,6	5,9	5,3	6,6	8,7	7,6	9,5
Avstrija	11,0	10,3	9,1	8,7	8,0	10,0	8,8	8,3	8,7
Poljska	40,1	36,9	30,1	21,7	17,3	20,6	23,7	25,8	26,5
Portugalska	14,0	16,1	16,3	16,6	16,4	20,0	22,4	30,1	37,7
Romunija				20,1	18,6	20,8	22,1	23,7	22,7
Slovenija	14,0	15,9	13,9	10,1	10,4	13,6	14,7	15,7	20,6
Slovaška	32,8	30,1	26,6	20,3	19,0	27,3	33,6	33,2	34,0
Finska	27,5	20,1	18,7	16,5	16,5	21,5	21,4	20,1	19,0
Švedska	18,5	21,9	21,5	19,3	20,2	25,0	25,2	22,8	23,6
Združeno kraljestvo	10,7	12,8	14,0	14,3	15,0	19,1	19,6	21,1	21,0

Vir: Eurostat (2013).

V primerjalni analizi stopenj nezaposlenost mladih od 15 do 24 let bom za leta 2004–2012 upoštevala države članice Avstrijo, Belgijo, Dansko, Finsko, Francijo, Grčijo, Irsko, Italijo, Luksemburg, Nemčijo, Nizozemsko, Portugalsko, Španijo, Švedsko ter Združeno kraljestvo, katere so bile članice seveda že pred letom 2004. Z letom 2004 bom v primerjalno analizo vključila tudi vse tiste, ki so se tega leta priključile državam Evropske unije, in sicer: Češka, Ciper, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška ter Slovenija. Od leta 2007 do 2012 bom upoštevala tudi Bolgarijo in Romunijo, ki sta tedaj postali državni članici EU.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2004

V letu 2004 je bila v Sloveniji stopnja mladinske brezposelnosti 14,0 %.

Višje stopnje brezposelnosti so imele države članice Belgija, Češka, Estonija, Grčija, Španija, Francija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška, Finska, Švedska. Med temi je imela najvišjo stopnjo brezposelnosti Poljska s 40,1 %. Izredno visoko stopnjo mladinske brezposelnosti je tedaj imela Slovaška (32,8 %), pa tudi na Finskem (27,5 %) in v Grčiji (26,9 %) sta bili visoki stopnji.

V letu 2004 so bile v primerjavi s Slovenijo med državami z nižjo stopnjo brezposelnosti Danska, Nemčija, Irska, Ciper, Nizozemska, Avstrija, Združeno kraljestvo, Portugalska pa je imela enako stopnjo brezposelnosti kot Slovenija. Najnižjo stopnjo brezposelnosti je tedaj imela Danska (7,8 %). Slovenija je bila s 14 % stopnje mladinske brezposelnosti blizu tudi Nemčiji (13 %) ter Madžarski (14,4 %).

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2005

Leta 2005 je bila stopnja mladinske brezposelnosti v Sloveniji višja od predhodnega leta, in sicer je znašala 15,9%.

Višje stopnje mladinske brezposelnosti so imele: Belgija, Češka, Grčija, Španija, Francija, Italija, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Slovaška, Finska, Švedska. Med temi so stopnje mladinske brezposelnosti izredno visoke na Poljskem (36,9 %) ter na Slovaškem (30,1 %).

Enako stopnjo mladinske brezposelnosti kot Slovenija je imela Estonija, blizu pa sta bili tudi Portugalska s 16,1 % ter Litva s 15,7 %.

Nižje stopnje mladinske brezposelnosti v primerjavi s Slovenijo so leta 2005 imele naslednje države: Danska, Nemčija, Irska, Ciper, Latvija, Litva, Luksemburg, Avstrija, Združeno kraljestvo ter Nizozemska z najnižjo stopnjo 8,2 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2006

Leta 2006 se je v Sloveniji stopnja mladinske brezposelnosti znižala na 13,9 %.

Države z višjimi stopnjami mladinske brezposelnosti so bile: Belgija, Češka, Grčija, Španija, Francija, Italija, Luksemburg, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Slovaška, Finska, Švedska in Združeno kraljestvo. Med najvišjimi stopnjami je prednjačila Poljska s 30,1 %.

Slovenski stopnji mladinske brezposelnosti se najbolj približujeta Nemčija (13,7 %) ter Združeno kraljestvo (14 %).

Države z nižjimi stopnjami mladinske brezposelnosti od slovenske so: Danska, Nemčija, Estonija, Irska, Ciper, Latvija, Litva, Avstrija ter Nizozemska z najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti med vsemi državami članicami EU v letu 2006, in sicer 6,6 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2007

Najvišjo stopnjo mladinske brezposelnosti za leto 2007 je imela Grčija z 22,9 %.

Najbližje Sloveniji je bila s svojimi 10 % Estonija.

V letu 2007 je bilo le 6 držav Evropske unije (Danska, Estonija, Irska, Litva, Nizozemska ter Avstrija) takšnih, katerih stopnje mladinske brezposelnosti od 15 do 24 let so bile nižje od slovenske stopnje (10,1 %). Najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti je imela Nizozemska s 5,9 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2008

Najvišjo stopnjo mladinske brezposelnosti je v letu 2008 izmed vseh držav članic EU dosegla Španija s 24,6 %.

Sloveniji se je najbolj približala Nemčija s svojimi 10,5 %.

V letu 2008 je bilo v Evropski uniji takšnih držav, ki so imele nižjo stopnjo mladinske brezposelnosti v primerjavi s Slovenijo (10,4 %) le pet: Češka, Danska, Ciper, Nizozemska in Avstrija. Najnižjo stopnjo je tedaj imela zopet Nizozemska s 5,3 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2009

Slovenska mladinska brezposelnost za leto 2009 je znašala 13,6 %.

Na najvišjem mestu po stopnji mladinske brezposelnosti se je znašla Španija s svojimi drastičnimi 37,8 %.

Sloveniji se je najbolj približal Ciper s 13,8 % stopnje mladinske brezposelnosti.

Med vsemi 27 državami članicami Evropske unije so imele le štiri države nižjo stopnjo mladinske brezposelnosti, in sicer Avstrija, Nemčija, Danska ter Nizozemska, ta spet z najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti 6,6 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2010

Stopnja slovenske mladinske brezposelnosti je bila v letu 2010 14,7 %.

Najvišjo stopnjo mladinske brezposelnosti je imela Španija z 41,6 %.

Slovenija se je v tem letu po stopnji mladinske brezposelnosti lahko primerjala z Luksemburgom (14,2 %).

V letu 2010 je bilo v Evropski uniji 6 držav članic, katerih stopnje mladinske brezposelnosti so bile nižje od slovenske. To so bile: Danska, Nemčija, Luksemburg,

Malta, Avstrija in Nizozemska s svojo najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti 8,7 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2011

Stopnja mladinske brezposelnosti v Sloveniji leta 2011 je bila 15,7 %.

Najvišjo stopnjo mladinske brezposelnosti je imela Španija s 46,4 %. Najbližje Sloveniji je bil Luksemburg s 16,8 %.

Vseh držav, ki so imele v letu 2011 nižjo mladinsko brezposelnost kot Slovenija, je bilo pet, in sicer Danska, Nemčija, Malta, Avstrija ter Nizozemska z najnižjo stopnjo mladinske brezposelnosti 7,6 %.

- Primerjava Slovenije z državami članicami za leto 2012

Stopnja mladinske brezposelnosti v letu 2012 v Sloveniji je bila kar 20,6 %.

Najvišjo stopnjo brezposelnosti mladine je imela v tem letu Grčija s 55,3 %.

S Slovenijo se lahko po stopnji brezposelnosti mladine primerja Združeno kraljestvo s svojimi 21 %. Države, ki so imele v letu 2012 nižjo stopnjo mladinske brezposelnosti, so: Belgija, Češka, Danska, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Avstrija, Finska ter država z najnižjo stopnjo Nemčija 8,1 %.

Da bo nadaljnja analiza še nekoliko jasnejša, bom v nadaljevanju opredelila stopnje mladinske brezposelnosti, nanašajoče se izključno na Slovenijo vse od leta 1999 do 2012. Usmerila se bom tudi na razlike v stopnjah v med spoloma v omenjenem časovnem razponu.

Tabela 12.2: STOPNJE MLADINSKE BREZPOSELNOSTI OBEH SPOLOV OD 15 DO 24 LET V SLOVENIJI OD 1999 DO 2012

Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Slovenija	18,5	16,4	15,7	14,8	15,3	14,0	15,9	13,9	10,1	10,4	13,6	14,7	15,7	20,6

Vir: Eurostat (2013).

Od leta 1999, ko je bila stopnja mladinske brezposelnosti v Sloveniji 18,5 %, se je leta do leta 2002 znižala na 14,8 %. V naslednjem letu 2003 se je zvišala za 0,5 odstotne točke. Nato so sledili padci ter vzponi in leta 2007 je bila stopnja mladinske

brezposelnosti 10,1 %, zatem pa se je do leta 2012 višala, ko je znašala stopnja kar 20,6 %.

Tabela 12.3: STOPNJE MLADINSKE BREZPOSELNOSTI ŽENSK OD 15 DO 24 LET V SLOVENIJI OD 1999 DO 2012

Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Slovenija	17,2	14,8	15,0	13,5	13,1	11,2	14,5	11,6	9,4	9,9	13,8	15,2	15,0	20,3

Vir: Eurostat (2013).

Leta 1999 je stopnja mladinske ženske brezposelnosti znašala 19,8 %, do leta 2001 se je znižala na 16,6 %, nato pa se do leta 2012 zopet dvignila na 18,4 %. Z leta 2006 na leto 2007 se je stopnja mladinske ženske brezposelnosti znižala s 16,8 % na 11,2 % ter se do leta 2012 strmo dvignila na 21%.

Tabela 12.4: STOPNJE MLADINSKE BREZPOSELNOSTI MOŠKIH OD 15 DO 24 LET V SLOVENIJI OD 1999 DO 2012

Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Slovenija	19,8	18,5	16,6	16,7	18,4	17,7	17,8	16,8	11,2	11,3	13,4	13,8	16,8	21,0

Vir: Eurostat (2013).

Stopnja moške mladinske brezposelnosti v letu 1999 je bila 17,2 %. Leta 2001 je ta znašala 15 %, nato pa se je do leta 2004 znižala na 11,2 %. Leta 2005 se je moška mladinska brezposelnost zopet zvišala na 14,5 %, se do leta 2007 znižala na kar 9,4 %, od tod dalje pa se do leta 2012 zvišala na 20,3 %.

13 REZULTATI RAZISKAVE

S pomočjo tabele 12.1 sem prišla do zanimivih rezultatov. V državah Evropske unije od 2004 do 2012 so me zanimale stopnje mladinske brezposelnosti (od 15 do 24 let). S pomočjo primerjave omenjenih stopenj tako lažje umestim položaj Slovenije. Primerjavo med državami sem omejila na omenjeno časovno obdobje zato, ker je Slovenija postala članica Evropske unije z letom 2004. Tako so podatki med seboj primerljivi.

Prvih pet let slovenskega članstva v Evropski uniji (od 2004 do vključno 2008, ko se je stopnja brezposelnosti pomikala med 15,9 % in 10,1 %), lahko glede na stopnje mladinske brezposelnosti Slovenijo primerjamo z Nemčijo, saj so odstotki dokaj blizu. Z letom 2009 se začnemo s stopnjo mladinske brezposelnosti oddaljevati, v letu 2012 je razlika v stopnji več kot 12 odstotnih točk.

V primerjavi z našimi sosednimi državami članicami EU (Italija, Madžarska) v omenjenih letih smo bili v vsem tem času na boljši poziciji, kar se tiče stopnje mladinske brezposelnosti, česar pa ne moramo reči za Avstrijo, ki je bila v vseh teh letih nekoliko na boljšem. Razlika se je od leta 2010 le še poglobila. Leta 2012 je bila razlika v stopnji mladinske brezposelnosti skoraj 12 odstotnih točk v korist Avstrije.

Na Portugalskem, katere stopnja mladinske brezposelnosti je bila v letu 2004 povsem enaka stopnji v Sloveniji, se je v nadaljnjih letih do leta 2012 stopnja strmo dvigovala. V letu 2012 je bila njena stopnja mladinske brezposelnosti za skoraj enkrat višja od Slovenske.

Države, katerih stopnje mladinske brezposelnosti mladih so bile v večini dokaj višje od slovenskih, so Grčija (njen razpon stopenj mladinske brezposelnosti je v letih 2004–2012 nihalo od 22,1 % pa vse do 55,3 % v zadnjem letu), Španija (njen razpon v istem časovnem obdobju se z vmesnimi nihanji razteza vse od 17,9 % pa do 53,2 % v letu 2012), Italija (njen razpon v stopnjah mladinske brezposelnosti v vmesnih nihanjih sega od 24,6 % do 35,3 % v letu 2012) ter Slovaška (razpon v stopnjah mladinske brezposelnosti z vmesnimi nihanji v omenjenih letih je od 19 % do 34 % v letu 2012).

Države, kot so Nizozemska, Avstrija, Danska in Nemčija, so v letih 2004–2012 na področju zaposljivosti mladih od 15 do 24 let v samem vrhu.

Sicer so pa stopnje slovenske mladinske brezposelnosti v vseh letih od 2004 do 2012 nižje od stopenj mladinske brezposelnosti Evropske unije v celoti.

S pomočjo tabele 12.2, kjer sem se omejila na stopnje mladinske brezposelnosti (od 15 do 24 let) v Sloveniji od leta 1999 do 2012, sem opazila sledeče. Stopnje mladinske brezposelnosti so se z vmesnimi nihanji gibale od 10,1 % pa do najvišje stopnje v letu 2012 20,6 %. Druga najvišja stopnja po vrsti je stopnja v letu 1999, ki znaša 18,5 % mladinske brezposelnosti.

Tabela 12.3 in tabela 12.4 sta podali še podrobnejše rezultate, in sicer razliko v stopnjah mladinske brezposelnosti med spoloma. Ugotovila sem, da je stopnja ženske mladinske brezposelnosti v letih od 1999 do leta 2008 nekoliko višja od moške. To lahko trdim tudi za leti 2011 ter 2012, medtem ko je v letih 2009 ter 2010 stopnja ženske mladinske brezposelnosti nižja od moške.

14 ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je bil, da opredelim pomembnost problema zaposlovanja mladih v Sloveniji ter posledično lažje razmislim o morebitnih ukrepih in rešitvah. Da bi bila slika jasnejša, sem Slovenijo primerjala z drugimi državami Evropske unije.

Stopnja slovenske mladinske brezposelnosti je bila v primerjavi s predhodnimi leti najvišja v letu 2012. V primerjavi z drugimi državami Evropske unije pa naše stopnje brezposelnosti niso med najvišjimi.

Trg dela je postal preveč prožen, mladi se ne morejo zanesti na stalne zaposlitve, saj je priložnosti za le-to v današnjem času manj. Mnogo problemov na področju mladinske brezposelnosti prihaja iz neuskladenosti med različnimi področji. V Sloveniji velik razlog za mladinsko brezposelnost tiči v neuskladenem odnosu med izobraževalnim sistemom ter sistemom zaposlovanja. Na Nizozemskem je na primer vez med omenjenima močna, medtem ko Slovenija na tem področju ne deluje na tak način.

Problem mladinske brezposelnosti ne tiči le v stopnjah, temveč tudi v vrstah izobrazbe slovenske mladine. Primanjkuje namreč poklicev, kot so na primer mehaniki, strojniki, poklici v turizmu itd.

Intelektualno delo je preseglo »delo z rokami« in za seboj pustilo poleg pozitivnih tudi negativne posledice. To dejstvo potrjuje tudi Andrej Kohont, ki ugotavlja, da menedžment človeških virov stremi k svojemu pomembnemu izzivu ter želji, da se produktivnost umskega dela poveča, ter posledično pozitivno vpliva na učinkovitost organizacij. Mnogo slovenskih organizacij ima izoblikovano strategijo menedžmenta človeških virov (Kohont 2011, 53).

Kohont omeja premik od delovne sile ali manpower k miselni sili ali mindpower (Kohont 2011, 16).

Vedno manj mladih se odloča za fizično delo, saj v družbi velja, da je to manjvredno, kljub temu da je to napačna predstava.

Izobraževanje človeku da veliko. Žal pa nas slovenski izobraževalni sistem ne vpelje v znanje opravljanja poklica.

Pavlin v svoji knjigi Slovensko visoko šolstvo s perspektive zaposljivosti diplomantov pride do zanimivih ugotovitev. Na temo vloge izobraževalnega sistema posameznika na poklic ugotovi naslednje. Posameznika izobraževalni sistem ne pripravi na opravljanje poklica v avtonomnem smislu, temveč na začetek opravljanja določenega poklica (Pavlin 2012, 39 - 40).

Mladi so z vidika zaposlovanja socialno ogroženi. Kot ugotavljata (Trbanc in Verša 2012, 356), je na ravni osebnega ter poklicnega razvoja prehod iz šolanja na trg dela izjemno občutljiva točka. Žal je problem zaposlovanja mnogo bolj zapleten kot bi si morda sprva lahko predstavljali. Veliko je namreč dejavnikov, ki na omenjeni problem vplivajo. Zato problem ni rešljiv le z nekaj potezami, temveč je za njegovo rešitev potrebnih več ukrepov. Še posebej so pomembni usklajenost med državo in njenimi državljani ter stabilno gospodarstvo. V Sloveniji ukrepov na področju mladinske politike zaposlovanja ni na pretek, pa vendarle jih je nekaj, ki so za to družbeno skupino relevantni. Mnogo več energije bi lahko vložili v omenjen problem. Na nivoju države, bi se s tem veliko bolje morala ukvarjati slovenska vlada. Mladini bi morala dati ideje, vliti nove volje, da bi se ti bolj angažirali ter dobili upanje pri iskanju prvih zaposlitev. Po drugi strani pa s strani mladih danes pogosto dobim občutek, da se ne borijo kaj dosti. Kljub težjim razmeram na področju iskanja zaposlitve, bi ti morali biti bolj angažirani, konec koncev je od tega odvisen njihov življenjski potek. Vsak ukrep na ravni izboljšanja politike mladinske brezposelnosti ima pozitivne lastnosti, pa vendarle posamezen ukrep žal nima moči, da bi problem v eni potezi odpravil. Pa vseeno se pri ukrepu Evropa 2020, da bi do menjenega leta uresničili napoved 75% zaposljivosti populacije vse od 20 do 64 let, vprašam, kakšen načrt imajo za ostalih 25%?

15 LITERATURA

1. *Aege Europe*. Dostopno prek: <http://aegee.org> (16. avgust 2013).
2. *Eurostat*. Dostopno prek: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (7. avgust 2013).
3. Ivančič, Angela. 2010. *Spremembe na trgu delovne sile, pomen izobrazbe in pismenost zaposlenih*. Ljubljana: Inštitut za strateške in razvojne analize.
4. Kohont, Andrej. 2011. *Vloge in kompetence menedžerjev človeških virov v kontekstu internacionalizacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Kramberger, Anton in Samo Pavlin, ur. 2007. *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. *Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti*. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si> (10. avgust 2013).
7. Pavlin, Samo. 2012. *Slovensko visoko šolstvo s perspektive zaposljivosti diplomantov. 38 – 41: Zaključek in povzetek*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: Knjigarna Fdv.
8. Svetlik, Ivan, Jože Glazer in Alenka Kajzer, ur. 2001. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi. Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Židan, Alojzija. 2007. *Vzgoja za evropsko demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Židan, Alojzija. 2009. *Vzgoja za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.